Turkish Studies *- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*
Volume 9/3 Winter 2014, p. 423-450, ANKARA-TURKEY

TÜR VE TARZ ÇEŞİTLİLİĞİ AÇISINDAN ZENGİN BİR DİVAN: SÜHEYLÎ DÎVÂNI*

*Mehmet Sait ÇALKA***

ÖZET

Edebiyat teorisinde tür, metnin/şiirin neyi anlattığı, yani muhtevayı; tarz ise, nasıl anlattığını, yani ifade biçimini karşılar. Bir ifade biçimi olarak tarz, genellikle şairin/nâsirin oluşturduğu metinde kendini ne şekilde ifade ettiği ile ilgili okuyucuya ip uçları sunarken; tür ise, hem şairin hem de toplumun içinde bulunduğu sosyo-kültürel durumu hakkında izler verebilmektedir. Özellikle Osmanlı sahasının edebî olarak ayrıntılı bir şekilde incelenip irdelenmesi, bir sosyal ferd olarak ediplerin metinlerinde kullandıkları türlerin eksiksiz bir şekilde ortaya konmasına bağlıdır. Bu anlamda tür, metnin yorumlanabilmesi için tespit edilmesi gereken bir araç olarak görülmektedir.

İşte Osmanlı İmparatorluğu'nun her bakımdan ihtişamlı olduğu ve buna paralel olarak Klasik Türk edebiyatı metinlerinin de zirve yaptığı bir dönem olan on altıncı yüzyılda yaşayan Süheylî de bu zengin tür ve tarz malzemelerini barındıran dîvânıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzyılda devletin ve toplumun içinde bulunduğu rûhî ve bedenî zenginliğin, Süheylî divânındaki manzumelere de yansıdığını daha önce yaptığımız küçük bir örneklemde tespit edince, tür ve tarz bahsinde bütün bir dîvânı tetkik etmeyi uygun gördük. Yaptığımız tetkikler ışığında Süheylî'nin kaleme aldığı kasidelerde, musammatlarda ve gazellerde oldukça zengin bir tür yelpazesiyle manzumelerini kaleme aldığı görülmüştür. Bu çalışma, Süheylî başta olmak üzere, 16. yüzyıl dîvânlarında hangi türlerin kullanıldığı sorusuna ip uçları vermesi açısından önemli olduğu kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Süheylî, Dîvân, 16. Yüzyıl, Edebi türler ve tarzlar.

A RICH DIVAN HAVING VARIETY OF GENRES AND STYLES: SÜHEYLI'S DIVAN

ABSTRACT

In theory of literature genre stands for what the poem or prose express, especially about content, whereas style resembles how a poem or prose explain, that is explicandum. As an explicandum, while genre

---

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Öğr. Gör. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: calkamehmetsait@hotmail.com

provides hints to readers about how the writer expresses himself in his poem or prose, style provides hints about the socio-cultural background of both poet and the society. For Ottoman literature's being examined and studied literarily in a detailed way depends upon genre's, which are used in the texts by the litterateurs as social individuals, being presented completely. In this area, genre is seen as a tool which is needed to be fixed in order to interpret the text.

Süheyli, who lived in 16th century when Ottoman Empire was magnificent and in parallel with this Classical Turkish literature's texts hit the top, is appeared in front of us with his divan which comprises those rich genres and styles. After examining a sample of his works and identifying that the spiritual and physical richness of the Ottoman Empire and its people is reflected in Süheyli's divan, we decided to examine the whole Divan within the scope of genre and style.

In the light of our examination, it is clear that Süheyli wrote his poems, qasides, musammats and ghazels by using considerably rich genre range. We believe that this study is significant because it provides hints on the question of which genres were used in the 16th century particularly by Süheyli.

Key words: Classical Turkish Literature, Süheyli, Divan, 16th century, Literal genres and styles.

Edebiyat teorisinde tür, metnin/şiirin neyi anlattığı; tarz ise, nasıl anlattığını karşılar. Bir ifade biçimi olan tarz, şairin/nâsirin daha çok oluşturduğu metinde kendini ne şekilde ifade ettiği ile ilgili okuyucuya ip uçları sunarken; tür ise, hem şairin hem de toplumun içinde bulunduğu sosyo-kültürel durumu hakkında izler verebilmektedir. Özellikle Osmanlı sahasının edebî olarak ayrıntılı bir şekilde incelenip irdelenmesi, bir sosyal ferd olarak ediplerin metinlerinde kullandıkları türlerin eksiksiz bir şekilde ortaya konmasına bağlıdır. İşte bu anlamda tür, metnin yorumlanabilmesi için tespit edilmesi gereken bir araç olarak görülmektedir. Türk edebiyatında nazım ve nesir halinde metinlerin oluşturulması aşamasında şairlerin/nâsirlerin başvurdukları türleri tespit etmek türlerin ve ifade biçimlerinin tam olarak tasnifi ise halen bir problem olarak durmaktadır.

Edebî türlerin tespiti ve değerlendirilmesinde, farklı bakış açıları geliştirilmiş olmasına rağmen, günümüze kadar bu alanda eser ortaya koyan Agah Sırrı Levend, Metin Akkuş, Mehmed Açа vd., Rıdvan Canım, Hatice Aynur vd.'nin[1] eserleri haricinde çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Hayatta olan söz konusu araştırmacıların, edebî metinlerde kullanılan türlerin tespiti noktasında ve bu alanda bilimsel araştırmaların devam etmesi gerektiği konusunda birleştikleri de bilinmektedir. Bu sahada bine yakın tür olabileceği varsayılırsa, biz araştırmacıların zengin rezervlere sahip olan bu sahaya katkıda bulunmamızın elzem olduğu görülmektedir.

Osmanlı edebiyatında şairlerin divanlarda her bir nazım şekli; mesnevi ve mensur eserlerde ise her bir bölüm, hatta manzum eserlerin en küçük birimleri olan her bir mısra ve beyit, farklı bir tür veya tarzla ifade edilebilmesi, Osmanlı dönemini tarihî, sosyal ve edebî yönden inceleyen günümüz araştırmacılarına zengin bir malzeme sunmaktadır. İşte Osmanlı İmparatorluğu'nun her

* Öğr. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi,Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Rize calkamehmetsait@hotmail.com

[1] Âgâh Sırrı Levend,*Türk Edebiyatı Tarihi,* C.I, TTK Yay., Ankara, 1998; Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yay., Erzurum, 2007; Mehmet Açа, Haluk Gökalp, İsa Kocakaplan, *Başlangıcından Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kriter Yay., İstanbul, 2009; Rıdvan Canım, *Dîvân Edebiyatında Türler*, Grafiker Yay., Ankara, 2010; Aynur, Hatice vd, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V, Nesrin İnşası Düzyazıda Dil Üslûp ve Türler*, Turkuaz Yay., İstanbul, 2010.

bakımdan ihtişamlı olduğu ve buna paralel olarak Klasik Türk edebiyatı metinlerinin de zirve yaptığı bir dönem olan on altıncı yüzyılda yaşayan Süheylî de bu zengin tür ve tarz malzemelerini barındıran dîvânıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzyılda devletin ve toplumun içinde bulunduğu rûhî ve bedenî zenginliğin, Süheylî divânındaki manzumelere de yansıdığını daha önce yaptığımız küçük bir örneklemde tespit edince, tür ve tarz bahsinde bütün bir dîvânı tetkik etmeyi uygun gördük. Yaptığımız tetkikler ışığında Süheylî'nin kaleme aldığı kasidelerde, musammatlarda ve gazellerde oldukça zengin bir tür yelpazesiyle manzumelerini kaleme aldığı görülmüştür. Bu çalışma, Süheylî başta olmak üzere, 16. yüzyıl dîvânlarında hangi türlerin kullanıldığı sorusuna ip uçları vermesi açısından faydalı olacaktır.

A) *Kasidelerde Türler ve Tarzlar*:

1.Edebî Tarzlar

1.1. Fahriye

Dîvân edebiyatında fahriye, şairlerin kendi özelliklerinden övünerek söz ettikleri manzume veya manzumelerin bir bölümüdür.[2] Bu tarz metinlerde şairler, ya kendi şiir becerileriyle diğer şairlerin sanatkarlığını mukayese yoluna giderek ya da kendilerinden önce yaşamış Türk veya Fars şairlerine benzediklerini ifade ederek övündükleri görülür.

Süheylî dîvânında kasideler kısmında birçok fahriye örneğini bulmak mümkündür. Bu örnekler, kaside 7'de 19-25. beyitler arası; kaside 14'te 27 ve 44. beyitler; kaside 15'te 46 ve 47. beyitler; kaside 16'da 32 ve 33. beyitler; kaside 24'te, 39-41. beyitler arası; kaside 25'te 34-39. beyitler arası; kaside 28'de, 3,4,7 ve 8. beyitler; kaside 45'te 17 ve 18. beyitler ve son olarak 13 beyitlik 50. kasidenin hemen tüm beyitleri gibi örneklerdir.

Benem o şâ'ir-i çâbük-süvâr-ı 'arsa-i nazm
Benem o gulgule-endâz-ı künbed-i hadrâ (K.14/27)

Sühende 'Îsî-i vaktem baña müsellemdür
Kelâm-ı mevhibet-âsâr ü rûh-bahş edâ (K.14/44)

Baş egmez isem gayra n'ola tarz-ı sühende
Oldı kalemüm nâdire-perdâz-ı 'acâ'ib (K.15/46)

Lûlû-yı safâ-perver-i eş'âr-ı latîfüm
Âvîze-i gûş olmaga şâhâne münâsib (K.15/47)

Sözüm güherdür anuñçün sühenverân-ı cihân
Sefînelerde iderler teberrüken mestûr (K.24/39)

Benem bu 'arsada şimdi emîr-i milk-i sühen
Kimüñ ki var hüneri gelsin işte vakt-i zuhûr (K.24/41)

Der-i devlet-medâruñ Ka'be-i erbâb-ı hâcetdür
Anuñ vasf-ı cemîlinde benem Hassân-ı nazm-âver (K.25/34)

Vücûd-ı 'izzetüñ vasfındaki eş'âr-ı dür-bârum
Revâdur kudsiyân-ı 'arş iderse gûşvâr-ı zer (K.25/39)

[2] Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 65.

1.2. Hasb-i Hâl/Arz-ı Hâl/Iyâdet

Nasîhat-nâme, duâ-nâme meded-nâme, şikâyet-nâme gibi sunuş biçimlerinin bir üst tarzı olarak kabul edilebilecek olan bu tarzlardan hasb-i hâl/arz-ı hâl, görüşüp dertleşme, halleşme, sohpet tarzında konuşma anlamında kullanılırken; Iyâdet ise hatırını sorma, ziyaretinde bulunma ve hasta ziyareti gibi anlamalara gelmektedir.[3]

Süheylî dîvânındaki kasidelerde hasb-i hâl ve arz-ı hâle örnek teşkil edecek beyitler genellikle üst makamlardan talep edilen herhangi bir şey için olduğu görülmektedir. Kasideler dikkatle incelendiğinde, kaside 5'in 1.,4.,5.,7. ve 60. beyitleri; kaside 7'nin 7., 8., 9. ve 11. beyitleri; kaside 9'un 35-41. beyitler arası; kaside 23'ün ilk 26 beyitlik kısmı; kaside 28'in özellikle 7. ve 8. beyitleri; kaside 30'un 26. ve 27. beyitleri; kaside 37'nin 33. ve 34. beyitleri; kaside 38'in 16. ve 17. beyitleri; kaside 44'ün 13-15. beyitler arası ve son olarak kaside 49'un 28. ve 29. beyitlerin arz-ı hâl/hasb-i hâl/ıyâdet tarzına örnek beyitler olduğu görülmektedir.

Dirîg ü derd ki bu çarh-ı zâlim ü gaddâr
Hadeng-i cevr ile kıldı derûnumı efgâr (K.23/1)

Esîr-i kûşe-i derd ü belâ vü endûhem
Ne bir enîs-i şefîk ü ne mûnis-i gam-hâr (K.23/2)

Vaktidür hâl-i perîşânum saña 'arz itmege
Kilk-i nazmum ihtiyâr eylerse semt-i dîgeri (K.37/33)

Halk-ı 'âlem 'işret ü zevk u safâda şâd-mân
Bende gûyâ kim emânet kondı dünyâ gemleri (K.37/34)

Maksûdumı rikâbuña 'arz eyleyin eger
'Arz-ı merâma olur ise lütf ü ruhsatuñ (K.44/15)

Sürdüm ruh-ı niyâzı gelüp hâk-i-pâyüñe
Lütfuñ ümîd idüp n'ola görsem mürüvvetüñ (K.44/13)

1.3. Hicviye

Dîvân şiirinde, biriyle şiir yoluyla alay etme, şiir yoluyla birini gülünç duruma düşürme, yerme şeklinde bir ifade biçimi olan hicviye,[4] genellikle şairlerin hoşnut olmadığı toplumsal durum ve olgulara karşı sessiz kalmadığının bir ifadesidir. Osmanlı sahasında *hezl, latîfe, mutâyebe, nükte, şathiye* ve *fıkra* gibi anlatım biçimleri ve türleri hicviye ile birleşen diğer ifade biçimleridir. Süheylî Dîvânı'nda doğrudan hicvedilen bir kişi bulunmamakla birlikte, Süheylî, kaside 7'de devlet kademelerinde bulunan bazı kimselerin liyakatsiz olduğunu, o makamlarda uygun kişilerin olmadığını dile getirmekte ve bu kişileri isim vermeden birkaç beyitte hicvettiği görülmektedir.
Mezelletde erbâb-ı fazl ü hüner hep
Zihî turfe tavr-ı 'acâ'ib garâ'ib (K.7/11)

Erâzil safâda efâzıl cefâda
Zihî nâ-muvâfık zihî nâ-münâhib (K.7/8)

[3] Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 91.
[4] Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 103.

1.4. Manzum Mektup

Aslen Arapça bir kelime olan *mektûb*, bir kişinin bir başka kimseye gönderdiği yazılı kâğıt, risâle anlamına gelir. Klasik edebiyat metinlerinde mektup, modern edebiyatta bilinen şekliyle bir tür olarak değil, bir edebi tarz olarak kabul edilebilir. *Zîrâ mektupta önemli olan neyin anlatıldığı değil, nasıl anlatıldığı önemlidir. Yani mektup bir tutum, bir tarzın sonucunda ortaya çıkar*.[5] Kasidelerin içinde bu türe örnek olmamakla birlikte; kıt'âlar bölümünde, kıt'â 15'te bu türe örnek teşkil edecek bir kullanım söz konusudur. *"Bu mektûb-ı manzûm-ı belâgat-üslûb biñ bir senesinde hıtt-a Bagdâd-ı bihişt-âbâda vardugumuzda şu'arâ-yı fesâhat-şi'ârdan Hâtemî Bege irsâl olunmışdı Fî sene 1001 [M. 1592/93]"* başlıklı bu kıt'â, dönemin şairlerinden Hâtemî beye gönderilmiş manzum bir mektup örneğidir.

Müsellemdür saña seyyâhlık iy bâd-ı cân-perver
İdersin turfetü'l-'ayn içre seyrin bâg-ı dünyânuñ (Kıt'a 15/1)

Yoluñ ugrarsa tâ ki pây-taht-ı Âl-i 'Osmân'a
Tefahhus eyle ahvâlin Sitanbûl u Galata'nuñ (Kıt'a 15/2)

İdüp kesb-i şeref yüz sür gubâr-ı râhına bir bir
Gerek nazm ehli a'yânuñ gerek hâl ehli yârânuñ (Kıt'a 15/3)

Varup a'yâna burc-ı evliyâdan gitdügüñ bildür
Selâmın vâsıl eyle hazret-i şâh-ı şehîdânuñ(Kıt'a 15/4)

1.5.Medhiye

Bir kişiyi övmek için yazılmış şiir anlamıyla klasik edebiyatta bir anlatım tarzına verilen ad olan medhiye, genel olarak dîvân edebiyatında dört halifeyi, din ve devlet büyüklerini övmek için yazılan şiirlerdir.[6] Tevhîd ve Na't türündeki tüm manzumeler de bu sunum şekliyle dile getirilir. Medhiye aslında kasidelerin yazılış amaçları arasındadır. Dolayısıyla Süheylî dîvânının kasâid kısmında da bu ifade şekline sıkça rastlanır. Öyle ki; Na't türünde olan kaside 3 ve kaside 4'ün tüm beyitleri; Kudûmiye örneği olan kaside 6'nın tüm beyitleri ve bir Cülûsiye örneği olan kaside 8'in hemen tüm beyitleri başta olmak üzere, kaside 50 haricinde hemen tüm kasidelerde methiye tarzıyla söylenmiş beyitleri tespit etmek mümkündür.

Meh-i sipihr-i sa'âdet çerâg-ı çeşm-i cihân
Hümâ-yı evc-i 'adâlet şeh-i huceste-likâ (K.14/12)

Cenâb-ı hazret-i Paşa-yı 'âdil ü gâzî
Muhît-i merkez-i dâniş medâr-ı evc-i zekâ (K.14/14)

İy dâver-i mihr-ahter-i hûrşîd-merâtib
Vey server-i Dârâ-der-i Cemşîd-menâkıb (K.15/1)

Bin cân ile vassâfuñem iy âsaf-ı 'âdil
Medhüñ baña farz oldı kerem şânuña vâcib (K.15/44)

[5] Sedat Kardaş, "Cem Sultan'ın Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisinin Edebi Tarzlar Açısından Değerlendirmesi", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 8/1 Winter 2013, p.1901.
[6] Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 143.

Hayder-i rûz-ı vegâ hazret-i Ca‘fer Paşa
Ümerâ vü vüzerâ sadrına oldur serdâr (K.22/28)

Sensin ol maksad-ı erbâb-ı makâsıd ki senüñ
Cân virür olmaga kapuñda ‘abîdüñ ahrâr (K.22/33)

1.6. Münâcaât/Niyaz-nâme/Duâ-nâme/Meded-nâme

Allâh’a yalvarmak, yakarmak, niyaz ve dua etmek maksadıyla kaleme alınan metinlerin ortak adı olan münâcât, kulun güçsüzlüğü, acziyeti, durumlar karşısındaki yetersizliği karşısında, yaratıcının mutlak güç sahibi oluşunu ve üstünlüğünü vurgulayan metinlerdir.[7] Tevhîd türünün sunuş biçimleri olarak da adlandırılabilen münâcaât, niyâz-nâme, duâ-nâme ve meded-nâme tarzları ile aynı işlevde kullanılır. İstisnaları olmakla birlikte genellikle bu tarz metinlerin manzum olanları *münâcât*; mensur olanları ise *tazarruât* başlıkları altında toplandıkları görülür. Bir kişinin ömrünün uzun olması, bahtının açık olması, bir işte muzaffer olması için kaleme alınan manzumeler de duâ-nâme kapsamında ele alınabilir. Süheylî dîvânında münâcaât örneğine, tümüyle tevhîd türüyle yazdığı kaside 1’de; duâ-nâme örneğine ise kaside 44’ün 2 ve 3. beyitlerinde rastlamak mümkündür.

Münâcaât’a örnek beyitler:
İy ehl-i cürme rahmet ile eyleyen cezâ
Gaffâr-ı lâ-yezâl ü Hudâvend-i zü’l-‘atâ (K.1/1)

Sultân-ı bî-vezîr ü Hudâvend-i lâ-nazîr
Dâdâr-ı bende-perver ü Vehhâb-ı reh-nümâ (K.1/2)

Âhir nefesde kılma Süheylîyi nâ-murâd
Kıl meş‘al-i hidâyetüñi aña reh-nümâ (K.1/21)

Duânâme’ye örnek beyitler:
Dâ’im safâ-yı hâtır ile şâd ü hurrem ol
Evc-i şerefde tâli‘ ola mihr-i rif‘atüñ (K.44/2)

Zıll-i sa‘âdetinde vezîr-i mu‘azzamuñ
Şîr ü şeker misâli lezîz ola ülfetüñ (K.44/3)

1.7. Nasîhat-nâme/Pend-nâme /Mev’ize

Edebiyatta, din, ahlak, toplumsal yaşam, meslek, yönetim hizmetleri konularında öğüt verici veya iyi insan olma ve yaşamda başarılı olmanın yollarını gösteren eserlere veya manzumelere nasihat-nâme denir. Bu yönleriyle nasihat-nâmeler, islâmî temellere dayalı ahlâkî davranış kurallarını özlü formüller halinde yeni kuşaklara aktarmak amacıyla yazılmış öğretici eserlerdir.[8] Süheylî’nin dîvânında kasidelerde ve musammatlarda örnekleri bulunan bu ifade biçimi, kaside 11’in hemen tüm beyitlerinde; kaside 13’ün ilk 15 beytinde ve kaside 46’nın 16., 18. ve 35. beyitlerinde bulunmaktadır.. Bunların yanında, tahmis ve müseddeslerde de örneklerine rastlamak mümkündür.

[7] Rıdvan Canım, *Dîvân Edebiyatında Türler*, Grafiker Yay., Ankara, 2010, s.168.
[8] Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 103; Rıdvan Canım, *a.g.e.*, s.180.

Dilerseñ nusreti şâhâ ‘ibâda ‘adl ü dâd eyle
Tarîk-ı müstakîmi koma elden ictihâd eyle (K.11/1)

Muhassal rüşvetüñ nâmını kaldur şer‘i icrâ kıl
Tarîk-ı pâk-i eslâfa sülûke i‘tiyâd eyle (K.11/2)

Künc-i ‘uzletde otur genc-i kanâ‘atle diril
Kimsenüñ ‘aybını görme dîde-i rûşen gibi (K.13/2)

Başlar üzre yirüm olsun dir iseñ mânend-i gül
Kimseyi âzürde kılma tut dilüñ sûsen gibi (K.13/3)

Hazer kıl kalb-i âteşnâkine tokunma mahzûnuñ
Virür âfâka lerze çekse bir âh-ı vehimnâki (K.46/18)

Bu söz ma‘nîde bir ser-rişte-i pend ü nasîhatdür
Zevü’l-efhâma lâ-büd lâ-cerem lâzımdur imsâki (K.46/35)

1.8. Şikâyet-nâme: Kendinden Şikayet/Tazallüm

Şikâyet, sızlanma, yanıp yakınma anlamlarına gelir. Bir edebî metinde, yazarın/şairin kişisel veya toplumsal herhangi bir durumdan olumsuz yönde söz etme tavrının bir görünüşüdür. Yazar/şairin kendinden olumsuz yönde söz etme tavrına ise *tazallüm* adı verilir.[9] Süheylî dîvânındaki kasidelerde şikayet-nâme tarzındaki manzumelere bakıldığında, daha çok Süheylî’nin içinde bulunduğu olumsuz şartlardan ve sıkıntılardan serzenişte bulunduğu tazallüm örneklerinin bulunduğu görülmektedir. Beklediği bir ihsana yönelik kendini fakr u zaruret içinde gösteren ve kendinden şikayet niteliğindeki tazallüm örnekleri, kaside 7’de 7. ile 11. beyitler arasında; kaside 23’te 1., 2. ve 26. beyitlerde; kaside 24’te 7., 8. ve 48. beyitlerde görülürken; zamandan şikayet örneğini ise kaside 42’nin 23. beytinde bulmak mümkündür.

Benem çâh-ı gamda fütâde belâya
Serîr-i sa‘âdetde cümle şevâ’ib (K.7/7)

Erâzil safâda efâzıl cefâda
Zihî nâ-muvâfık zihî nâ-münâhib (K.7/8)

Dirîg ü derd ki bu çarh-ı zâlim ü gaddâr
Hadeng-i cevr ile kıldı derûnumı efgâr (K.23/1)

Esîr-i kûşe-i derd ü belâ vü endûhem
Ne bir enîs-i şefîk ü ne mûnis-i gam-hvâr (K.23/2)

Hakîr isem n’ola elden tevakku‘um yokdur
Egerçi şâ‘irem ammâ ne şâ‘ir-i cerrâr (K.23/26)

[9] Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 252.

Zemândan nice bir bu şikâyet ü şekvâ
Süheylî âhiri yok biñ yıl eyleseñ izkâr (K.42/23)

1.9. Tahkiye ve Tasvir

Kelime anlamı olarak tahkiye, *hikaye etme, anlatma* anlamına gelirken tahkiye ise, *resmini yapma, yazıyla tarif etme* anlamına gelmektedir. Tahkiye ve tasvir iki farklı tarz olamakla birlikte, genellikle olay eksenli mesnevilerde ve bahâriye, şitâiye, 'ıydiye, sefer-nâme, fetih-nâme ve cenk-nâme gibi türlerde kullanılan ifade biçimleridir. Bu anlamda Süheylî dîvânına bakıldığında, Fatih Sultan Mehmed'in tahta çıkışı dolayısıyla kaleme alınan ve bir cülûsiye örneği olan ***"****Zübde-i selâtîn-i selef ve güzîde-i havâkîn-i halef sultân-ı sâhib-kırân Sultân Mehemmed bin Sultân Murâd Hân hazretlerinüñ cülûs-ı hümâyûnlarına dinmişdür"* başlıklı kaside 8'in birçok beyti bu türe örnektir. Bunun yanında, bir cenk-nâme örneği olan kaside 41 ve bir subhiye örneği olan kaside 17'nin birçok beyti de tahkiye ve tasvir tarzıyla kaleme alındığı söylenebilir.

O nûr-ı pâkden geldi vücûda hâsıl-ı kevneyn
Libâsı hil'at-i yâsîn ü ber-ser efser-i tâhâ (K.2/3)

O mâhuñ feyzi nûrından nümâyân oldı ol gevher
O gevher oldı manzûr-ı cenâb-ı hazret-i a'lâ (K.2/14)

Açıldı perde-i imkân göründi 'âlem-i gaybet
Müşahhas oldı ol nûr ile bu dünyâ vü mâ-fîhâ (K.2/20)

Leşker-i Rûm'a hücûm itdükde ceyş-i Zengibâr
Şâh-ı hâver eyledi bir lü'b ile kendin nihân (K.8/5)

'Asker-i hâver o dem girdi hisâr-ı çârüme
San girîzân oldılar zulm ü sitemden Rûmiyân (K.8/6)

Ser-pençesine aldı güneş zâg-ı zulmeti
Şeh-bâz-ı zer-cenâhını saldı şikâre subh (K.17/2)

1.10. Tarih Düşürme

Ebced alfabesindeki her harfin bir sayıya karşılık olması özelliğinden istifade edilerek herhangi bir hadiseye, hesaplandığında o hadisenin meydana geldiği yılı verecek şekilde bir kelime, bir cümle, bir mısra veya bir beyit söylemeye *tarih düşürme* denir.[10] Bazı kaynaklarda edebî sanat olarak sayılamasına rağmen bir tarz, bir üslup şekli olarak da değerlendirilir. Tarih düşürme farklı nazım şekillerinde uygulanabildiği gibi, bu tarzın en fazla başvurulduğu nazım şekli kıt'adır. Süheylî dîvânına bakıldığında, toplamda 33 kıt'ada çeşitli olaylara ait tarih düşürüldüğü görülür. Söz konusu bu kıt'alarda kullanılan Türler ve Tarzlar ayrı bir şekilde çalışmamızın sonunda tablo halinde verilmiştir. Aşağıda verdiğimiz örnek Süheylî'nin Tevkîî Hükmü efendinin doğan çocuğuna düşürdüğü tarih kıt'asıdır.

Hükmî Efendi kim ol server-i erbâb-ı dil
Mazher-i lütf eyledi anı Hudâ-yı celîl

[10] İsmail Yakıt, *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yay., İstanbul 2010, s. 66; Rıdvan Canım, "Klasik Türk Edebiyatında Tarih Düşürme Sanatı ve Bir Ebced Ustası: Adanalı Sürûrî", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, C.13, S.2, s.105-120.

Mâye-i cân-ı peder virdi Hudâ bir puser
Budur ümîdüm vire Hak aña ‘ömr-i tavîl

Kıldı beşâret seher hâtif-i gaybî-hıtâb
Didi Süheylî o dem feyz-i Hudâ-yı cemîl
Sene 1009 [M. 1600/01] (Kıt’a.16)

1.11. Âşıkâne, Rindâne, Hakîmâne, Sûfiyâne Edâ ile söylenmiş manzumeler

Genellikle gazellerde karşımıza çıkan bu tarz söyleyişlerin Süheylî dîvânındaki yansımaları tablo halinde çalışmamızın sonunda verilmiştir.

2. Edebî Türler

2.1. Azliye

Arapça bir kelime olan *‘azl,* işinden çıkarma, yol verme anlamlarına gelmektedir. Edebî terim olarak ise *azliye,* işten çıkarılan kişinin düşmüş olduğu olumsuz durumları; işten çıkaran kişiye karşı duyulan öfke ve kırgınlığın dile getirildiği metinlerdir.[11] Bu tür metinlerde özne, şairin kendisi olabildiği gibi, görevinden uzaklaştırılan bir başka kimse de olabilmektedir. Süheylî dîvânında azliyeye tek örnek, Yemişçi Hasan Paşa’nın görevinden uzaklaştırılmasını konu edinen ve *“Yemişçi Hasan Paşa kâ’im-makâmlıkdan ‘azline târîhdür”* başlığıyla kaleme alınan tarih kıt’asıdır.

İy dil cenâb-ı Hakk’a olsun hezâr minnet
Gitdi keder cihândan kurtuldı halk gamdan

Dünyâya ‘îd-i ekber bu ‘azlüñ oldı târîh
Egri yuvan olduñ mahrûm bu sadırdan
Sene 1009 [M. 1600/01] (Kıt’a.22)

2.2. Bahâriye/Bahâriyyât/Bahâr-nâme/Rebî‘iye

Baharla ilgili, bahara ait anlamına gelen *bahâriye*, bahar tasvîrine yer veren manzûmelere verilen isimdir.[12] Bilindiği gibi kasidelerin giriş bölümü sevgili tasviriyle başlıyorsa nesib; bahar, şitâ (kış), hazan ve benzeri tabiat dönemlerinin tasvirleriyle başlıyorsa teşbîb adını alır. Süheylî dîvânında Hâdim Cafer Paşa’ya methiye tarzında sunulan kaside 20; Ca‘fer Paşa’ya methiye olan Kaside 22; vezîr-i a‘zam Muhemmed Paşa’ya methiye olan kaside 24 ve 26 ve vezir Hızır Paşa’ya methiye olan kaside 32, bahâriye türüne örnekler barındıran manzumelerdir.

Kurutmış idi şitâ kâr idüp nebâtâtı
Bahâr def‘ine anuñ Mesîhvâr gelür (K.20/9)

Bahârdan yine elbetde var bir haberi
Sabâ yilüp gelür ammâ ki bî-karâr gelür (K.20/10)

Bahâr virdi cemî‘-i memâlike revnak
Bu fasl-ı hûbda eşcâra berg ü bâr gelür (K.20/11)

[11] Bülent Şığva, “*Arayan-Aranan İlişkisi İçinde Bâkî ve Nef’î’nin Azliyeleri”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/2, Winter, 2009, s. 931.
[12] Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 25; Rıdvan Canım, *a.g.e.*, s.19; Mehmet Açа, Haluk Gökalp,, İsa Kocakaplan, *Başlangıcından Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kriter Yay., İstanbul, 2009, s. 278.

Dem-i ‘Îsâ gibi çün irdi nesîm-i behâr
Başladı yir yir açılmaga ‘uyûn-ı ezhâr (K.22/1)

Dîde-i ‘ibret ile olmaga nâzır çemene
Nergis açdı gözini hvâbdan oldı bîdâr (K.22/2)

Yine zemîn ü zemân oldı reşk-i bâg-ı İrem
Sipihr bâmına çıkdı ne deñlü var ise hûr (K.24/18)

Açıldı bâg-ı neşât içre çün gül-i sûrî
Esüp nesîm-i sabâ def‘ olup şeb-i deycûr (K.24/19)

2.3. Cülûsiye

Cülûs, kelime olarak oturmak, tahta çıkmak; terim anlamıyla, Osmanlı şehzadelerinin hükümdar olup tahta çıkmaları anlamındadır. Siyâsî terim olarak, hükümdarların tahta çıkma töreninde dağıtılan bahşiş demektir. Edebî terim olarak ise *cülûsiye*, Osmanlı şehzâdelerinin padişah olarak tahta çıkmaları üzerine kaside nazım şekliyle yazılan manzumelere verilen addır.[13]

Süheylî dîvânındaki bu türe iki örnek bulunmaktadır. Bu örneklerin ilki, ayrıca bir cenknâme örneği de olan ve Sultân Mehemmed Hân’ın tahta çıkışını konu edinen ***“****Zübde-i selâtîn-i selef ve güzîde-i havâkîn-i halef sultân-ı sâhib-kırân Sultân Mehemmed bin Sultân Murâd Hân hazretlerinüñ cülûs-ı hümâyûnlarına dinmişdür”* başlığıyla kaside 8; ikincisi ise *“Merhûm u magfûr Sultâñ Murâd Hazretlerinüñ halef-i emcedi Sultân Mehemmed Hân cülûsına târîhdür”* başlıklı kıt’a 20’dir.

Devlet ü ikbâl ü baht ü ‘izzet ü iclâl ile
Saltanat tahtını teşrîf itdi bir sâhib-kırân (K.8/23)

Pâdişâh-ı bahr ü berr Sultân Mehemmed bin Murâd
Zıll-ı Hak çeşm ü çerâg-ı dîde-i ‘Osmâniyân (K.8/24)

…..
Çerâgı nûr-ı Ahmed’den yakar ol
Muhammed-haslet ü Mahmûd-‘ünvân

Süheylî didi târîh-i cülûsın
Mehemmed âb-rûy-ı Âl-i ‘Osmân
Sene 1003 [1594/95] (Kıt’a 20)

2.4. Dâriye/Kasriye

Kelime olarak, *ev* anlamına gelen Farsça dâr kelimesi, Arapça aidiyet eki alarak evle ilgili, eve ait anlamındadır. Edebiyatta, saray, köşk ve yalı gibi, devlet büyüklerinin yaptırdıkları sanatlı yapıların tasvir edildiği şiirlerin adıdır.[14]

[13] Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 252.
[14] Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 56.

Süheylî dîvânında bu tür, yine tarih düşürme tarzında söylenen kıt'alar kısmında sıkça kullanılmıştır. Bu türle söylenen söz konusu manzumeler, *"Merhûm sâhibü'l-kerem Kazancı-zâde Çavuşbaşı Ömer Aganuñ sa'âdet-hânelerine dinmişdür"* başlıklı kıt'a 3; *"Bulâk'da Kızlar Agası Mustafâ Aganuñ vekâlesine dinmişdür"* başlıklı kıt'a 10; *"Mefharu'l-kuzât 'Abdu'r-rahmân Şâm-ı Şerîf'de termîm ve tecdîd eyledügi câmi'e târîhdür"* başlıklı kıt'a 18; *"Şâm-ı cennet-meşâmda Süleymân Çelebi binâ eyledügi bâguñ kasrına didügümüz târîhdür"* başlıklı kıt'a 23; *"Vezîr-i mu'azzam Bayram Paşa hazretlerinüñ kasr-ı 'âlîlerine dinmişdür"* başlıklı kıt'a 26 ve son olarak *"Kasr-ı Havernak"* başlıklı kıt'a 27'dir. Aşağıdaki örnek, Süleymân Çelebi'nin yaptığı bağ köşkünün konu edildiği bir dâriye örneğidir.

Te'âla'llâh zihî kasr-ı letâfet-bahş u bî-hem-tâ
Meger ol sâhib-i tab'-ı selîmüñ bezmgâhısın

Binâ-yı behcet-âbâduñ ser-â-ser gark-ı nûr olmış
Ne cây-ı pâksin kim mazher-i nûr-ı İlâhîsın

Revâk-ı tâkuñ olsa tañ mıdur âfâka ger hem-ser
Ma'ârif menba'ı erbâb-ı 'irfânuñ penâhısın

Fezâ-yı sahn-ı pâküñ reşk-i firdevs-i berîn olmış
Muhassal gayret-i 'işret-serâ-yı pâdişâhîsin

Safâlar kesb idüp didi Süheylî şevk ile târih
Ne vâlâ kasrsın gûyâ Süleymân cilvegâhısın
Sene 1011 [M. 1602/03] (Kıt'a 23)

2.5. Felek-nâme

Gökler, burçlar, yıldızlar ve diğer gök cisimlerini konu edinen manzum veya mensur eserlere verilen isimdir. Genel manada devrân, zamân, dehr ve dünya gibi muhtelif manalar çerçevesinde semavât ile ilgili kavramların kullanıldığı manzumelere de felek-nâme gözüyle bakılabilir. Süheylî dîvânında, **"***Celîlü'l-himem ve cemîlü'ş-şiyem vezîr-i sâhib-kerem huzûrına dinmişdür"* başlıklı ve methiye tarzında yazılan kaside 40, bu türe örnek olarak kabul edilebilir.
Bu ne zînetdür diyü hayretde iken nâgehân
Âfitâb indi yire eflâkden gör hikmeti (K.40/4)

Didiler bu südde ol sadr-ı felekdür kim güneş
İşbu menzilgehde buldı bunca 'izz ü rütbeti (K.40/7)

Mihr-i evc-i ma'delet mâh-ı me'âlî-menkabet
Zâtına mahsûs olup zeyn-i Mehemmed-gayreti (K.40/9)

Nite kim sultân-ı nûr-efşân-ı taht-ı lâciverd
Her seher bezm-i felekde ide 'ayş ü 'işreti (K.40/23)

2.6. Firak-nâme/Firkat-nâme/Hecr-nâme/Tahassür-nâme

Firâk ve *Hecr* sözcükleri ayrılık anlamına gelmektedir. Edebiyatta ayrılık acısının dile getirildiği metinler de *firâk-nâme*, *hecr-nâme*, *tahassür-nâme* ve *firkat-nâme* gibi adlar ile anılmaktadır. Ayrılık acısının dile getirildiği bu tür metinlerde, sergüzeşt-nâmelerin anlatım

tarzının kullanıldığı görülür. Firak-nâmelerde esas olarak, birinden veya bir yerden uzak olma durumu ve bu durumun verdiği acı vardır.[15] Süheylî dîvânına firâk-nâmeye örnek teşkil edecek müstakil manzume, musammatlar bölümünde bulunan *"Bir zemân-ı hasretde dinmişdür"*başlıklı müseddes 6'dır. Bunun yanında gazellerde de sevgiliden ayrılığı konu edinen beyitlere sıkça rastlamak mümkündür. (Gazellerde geçen bu türe örnek beyitler şunlardır: Gazel 13/3, 22/3, 32/1, 35/1, 54/2, 63/5, 64/4, 82/5, 121/3, 130/3, 158/1, 159/4, 167/1-4, 186/5, 189/3, 190/4, 208/1, 231/1, 331/1)

Nice bir tîg-ı firâkuñla derûn ola figâr
Nice bir hecr-i gamuñla ola dil zâr ü nizâr
Nice bir cânuma bu çarh-ı cefâkâr ide kâr
Nice bir gadr ide ben zâra sipihr-i gaddâr
Kalmadı zerre kadar fürkate sabr ile karâr
Şuña kaldı ki idem başum alup terk-i diyâr
(Müseddes 6/bend.1)
Nâr-ı hasretle derûnum yiter itdüñ sûzân
Vâdî-i fürkate salup beni kılma giryân
Reh-i mihnetde görünmez gözüme cân ü cihân
Ne belâdur ya benüm başuma ta'n-ı ihvân
Kalmadı zerre kadar fürkate sabr ile karâr
Şuña kaldı ki idem başum alup terk-i diyâr
(Müseddes 6/bend.2)

2.7. Fetih-nâme

Arapça bir kelime olan *feth* açmak anlamına gelmektedir. Edebî terim olarak *fetih-nâme*, bir yerin, şehrin veya bir kalenin ele alınmasını anlatan manzum veya mensur metinlerdir.[16] Bu metinler genellikle mesnevi nazım şekliyle müstakil bir eser olarak yazılabildiği gibi; dîvânlarda kaside, kıt'a gibi manzumelerden veya manzumeler içinde birkaç beyitten de yazılabilmektedir. Süheylî dîvânında bu türe örnek olan manzume, *"Bu tesdîsüñ matla'-ı garrâsı Veysî Çelebinüñdür iş'âr olınup Âsâf-ı Cem-himem merhûm şehîd sa'îd 'Alî Efendi hısmı 'Osmân Paşa-yı Gâzî hazretine dinmişdür"* başlıklı tesdis 3'tür. Bu tesdis, Gazi Osman Paşa için söylenmiş bir methiye örneği olmasının yanı sıra, fetih-nâme örneği olarak dikkatleri çekmektedir.

1
Serverâ dehrüñ bugün sen server-i merdânısın
Âsitân-ı devletüñ sadr-ı bülend-erkânısın
'Arsa-i rezmüñ ser-âmed Rüstem-i destânısın
Bezm-i 'irfânuñ muhakkak Câmî-i devrânısın
Pâdişâhuñ gayretin çekmiş şecâ'at kânısın
Sen de 'Osmânoglı'nuñ nâmıyla bir 'Osmân'ısın
2
Serserî geşt eyledüñ Şirvân u Gürcistân'ı hem
Heybetüñden kan kaşandı cümle şîrân-ı 'Acem
Feth ü nusret yâver oldı kanda kim basduñ kadem
Halk tekrâr eyleyüp okur bu nazmı dem-be-dem

[15] Sedat Kardaş, *a.g.m.,* s.1907.
[16] Hasan Aksoy, "Tarihi Bir Belge ve Türk İslam Edebiyatında Bir Tür Olarak Fetihnâmeler", *İLAM Araştırma Dergisi,* Temmuz-Aralık 1997, C.II, S.2, s. 9.

Pâdişâhuñ gayretin çekmiş şecâ'at kânısın
Sen de 'Osmânoglı'nuñ nâmıyla bir 'Osmân'ısın
(Tesdis 3)

2.8. Haymiye / Otağnâme

Arapçada *hayme* çadır anlamındadır. Otağ ise padişahlara, vezirlere özel çadırlara verilen addır. Çadırların bu adı almalarındaki sebep ise, od yani ateş yakılmasındandır. Bu otağlardan padişaha ait olanına "Otağ-ı Hümâyûn"; sadrazamınkine "Otağ-ı Âsâfî" denilir. Otağlar sıradan çadırlardan farklı, son derece büyük, etekli ve süslü idi.[17] Edebî terim olarak *haymiye/otağnâme* ise padişahın seferlerde veya açık alanda yapılan düğün ve sünnet gibi merasimlerde kullandığı süslü ve ihtişamlı otağını konu alan manzumelere verilen addır. Süheylî dîvânında bu türe örnek teşkil eden manzumeler,*"Berâ-yı hayme-i pâdişâh-ı cihân"* başlığıyla 24. kıt'a ve *"Hazret-i pâdişâh-ı hûrşîd-penâh içün Mehemmed Paşa-yı sâbık dikdürdügi haymeye târihdür"* başlığıyla kıt'a 25'tir.

Şeh-perin sâyebân iderdi aña
Görse bu çetr-i pâki rûhü'l-emîn

Ta'n ider gökde mihr ile mâha
Kûşe kûşe o şemse-i zerrîn

Seyr ideydi o nakş-ı gurâbı
Rûh-ı Hayyâm okurdı sad tahsîn

Cân virürdi göreydi timsâlin
Nakş-bend-i nigâr-hâne-i Çîn
(Kıt'a 24/5-8)

Te'âla'llâh zihî çetr-i hümâyûn
Nazîrin görmemişdür çeşm-i devrân

'İmâd-ı kasr-ı nusretdür sütûnı
Otâg-ı çarha virdi zînet ü şân

Ne hayme kûh-ı kâfuñ 'aynıdur kim
Anuñ 'ankâsıdur sultân-ı zî-şân
(Kıt'a 25/4-6)

2.9. Iydiye/Bayramiye

Arapça bir kelime olan *Iyd* bayram anlamındadır. Bayramlık, bayram kutlaması, bayramlar vesilesiyle yazılan manzumelere ise *ıydiye/bayramiye* adı verilir. Özellikle Klasik Türk edebiyatında, bayram vesilesiyle yazılmış kasidelerin giriş (teşbib) bölümlerine bu ad verilir.[18] Süheylî dîvânında müstakil olarak bu türe örnek olabilecek manzume, *"Vezîr-i sâhib-te'eyyüd Sûfî Mehemmed Paşa hazretler[ine] rûz-ı 'ıyd-i sa'îd esnâsında virildi"* başlıklı kaside 19'dur. 'Iyd redifli olan bu kaside, Sûfî Muhammet Paşa'ya sunulan bir methiyedir.

Yine 'arz oldı felekde gurre-i garrâ-yı 'ıyd
Yine yazıldı nişân-nâme-i tugrâ-yı 'ıyd (K.19/1)

[17] Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yay., İstanbul, 1983, C.II, s. 741.
[18] Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 121.

Matla‘-ı şâm-ı sa‘âdetden tulû‘ idüp hilâl
Rûşen itdi ‘âlemi mâh-ı ferah-bahşâ-yı ‘ıyd (K.14/44) (b.2)

Bu kasidenin yanı sıra, gazellerde de bayram konulu beyitlere rastlamak mümkündür. Söz konusu gazellerde bayramı konu alan beyitler, bazen herkesin mutluyken kendisinin sevgiliden uzak oluşunu ifade eden bir şikâyeti, bazen de sevgilinin âşığa görünmesi veya tebessümüyle âşık için o günün bir bayrama dönüştüğü durumu anlatır. (Bayram konusunu ihtiva eden gazellerdeki beyit numaraları şöyledir: Gazel:83/1, 171/6, 198/1, 249/2, 260/1 ve 310/5)
‘Îdgehde o mehüñ mihr-i ruhın görsünler
İtmeyen seyrini bir günde iki bayramuñ (G.171/6)

‘Îd oldı halk hurrem ben derd ü gamla mahrem
Zevk ü safâda ‘âlem dil nâr-ı hecre sûzân (G.249/2)

2.10. Kavs-nâme/Kavis-nâme/Kavsiye

Arapça bir kelime olan *kavs*, yay anlamındadır. Kavis-nâme veya kavissiye ise okçuluk ve okçular hakkında yazılan eserlere verilen isimdir. Bosnalı Kemankeş Mustafa efendinin *Kavsnâme*[19] adıyla müstakil bir eseri bulunmaktadır. Dîvân edebiyatı manzumelerinde ender rastlanan bu türün Süheylî dîvânındaki örneği, ***“****Hâfız-ı Mısr Halîl Paşa teklîfi ile dinmişdür sa‘âdetlü Pâdişâh Atıcılar’da ok atup taş diküp kazan kaynatmışlar”* başlıklı kaside 10’dur.

Bârek’allâh zihî şâh-ı kemân-keş ki anuñ
Pâye-i evvelidür menzile-i Tozkoparan (K.10/15)

Levhaş’allâh zihî tîr ü kemân-ı şâhî
Tîri şeh-bâz-ı kazâ kavs-i kaderdür o kemân (K.10/16)

Meh-i nev sundı kemânını ‘utârid tîrin
Mâyil-i tîr ü kemân oldı diyü şâh-ı cihân (K.10/17)

Müntehâ kavsi çekilmiş iki başlu ejder
Ok yılanı gibidür düşmene ol tîr hemân (K.10/18)

Âferîn şast-ı hümâyûnına her atdugı ok
Mûmdan olsa da peykânı geçer taşa revân (K.10/19)

Kanı bir sencileyin şâh-ı hümâyûn-peyker
Sâhib-i tîr ü kemân pâdişeh-i taht-nişân (K.10/20)

2.11. Kudûmiye/Teşrifnâme

Padişahlarla büyük devlet adamlarının muharebe veya herhangi bir vesile ile gittikleri yerlerden dönmeleri, memuriyet ve saire ile bir yere gelmeleri münasebetiyle yazılan şiirlerdir.[20] Süheylî dîvânında, Ali Paşa’ya methiye olarak yazılan ***“****Bu kasîde-i garrâ ol server-i sâhib-‘atâ vâlî-i vilâyet-i cûd ü sehâ Elvend-zâde ‘Alî Paşa hazretlerine Basra eyâleti virilüp Bagdâd’ı teşrîf eyledükde dinmişdür”* başlıklı kaside 18, Osman Paşa’ya methiye olarak kaleme alınan “*Mâ-sadak*

[19] Hanifi Vural, Yaşar Metin Aksoy, *Kemankeş Mustafa Efendi, Kavsnâme*,Taşhan Kitap Yay., Tokat, 2010.
[20] İsmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, C.II, s. 310.

sâhibü's-seyf ve'l-kalem mahdûm-ı celîlü'l-himem cemîlü'ş-şiyem A'mâ Hvâce Efendi hısmı 'Osmân Paşa hazretler[ine] irsâl olınan kasîdedür" başlıklı kaside 29 ve son olarak Mahmud Efendi'ye yine methiye tarzında yazılan ***"****Hulâsa-i dûd-mân-ı 'irfân nev-bâve-i bûstân-ı fazl ü îkân Mahmûd Efendi hazretlerine"* başlıklı kaside 42 bu türe örnek teşkil eden manzumeler arasındadır. Bunların yanında, kıt'alar içinde kıt'a 17 ve kıt'a 33 de bir kudûmiye/teşrifnâme örnekleri olarak dikkat çekmektedir.

Yine yümn-i kademüñ kıldı cihân milkini şâd
Yine teşrîfüñ ile oldı müşerref Bagdâd (K.18/1)

Ehl-i fakra 'aceb irişdi kemâl-i keremüñ
Pây-mâl itmiş idi anları çarh-ı bî-dâd (K.18/2)

Kademüñden irişüp câne nüvîd-i şâdî
Maşrık-ı dilde tulû' itdi bu matla' fî'l-hâl (K.29/9)

Def'-i gam kıldı kudûmüñden esîrân-ı firâk
Tâze cân buldı demüñden dil-i erbâb-ı visâl (K.29/11)

Müşerref itdi gelüp şehri bir kamer-ruhsâr
Ruhında gün gibi tâbende tâbiş-i envâr (K.42/1)

Beşâret eyledi halk birbirin beşâşetle
Kudûm-ı hazreti ahbârın itmege ihbâr (K.42/5)

Hezâr şükr ü sipâs ol Kerîm-i Hallâk'e
Murâda irdi ehibbâ vü gördiler dîdâr (K.42/7)

2.12. Vecih-nâme/Likâiye

Arapça kelimeler olan *vech* ve *lika*, yüz, simâ anlamına gelmektedir. Edebiyatta *vecih-nâme* veya *likâîyye* ise, yüzle ilgili, yüzdeki organların uyumu ve özellikleri ile ilgili yazılan manzumelere verilen addır. Din büyükleri için yazılan hilye ve şemâilden farkı, sevgili için yazılıp âşıkâne bir edâ ile yazılmasıdır. Birçok dîvân şairi, sevgilinin yüzü ile ilgili güzellik unsurlarını özellikle gazellerinde işlemeye çalışır. Ancak sevgilinin yüzü ile ilgili hemen tüm unsurları kaside nazım şeklinde tek bir manzumede toplaması, alışılmışın dışında olmasının yanı sıra, bu kullanımın bir tür olduğunu göstermektedir. Süheylî dîvânında, *"Mevlânâ Usûlî kasîdesi şeklinde dinmişdür kâfiyemüz gayrıdur"* başlıklı kaside 47, âşıkâne bir üslupla kaleme alınmasının yanında, her bir beyitte sevgilinin gözü, dudağı, kaşı, dudakları, yanağı ve dişi gibi güzellik unsurlarını methettiği bir vecih-nâme örneğidir.

Ruhlaruñda dâne dâne câ-be-câ iy gonçe-leb
Beñ midür fülfül midür ya habbetü's-sevdâ mıdur (K.47/3)

Leb midür ya berg-i gül yâkût mı ya kût-ı cân
Ya 'akîk ya la'l yahûd [dürc-i rûh-efz]â mıdur (K.47/5)

Diş midür ya gonçe-i sîr-âba düşmiş jâle mi
Hokka-i yâkûtda ya lûlû-yı lâlâ mıdur (K.47/6)

Kaş mı ya kavs-ı kuzah ya kavs ya şemşîr-i tîz
Ya çekilmişdür berât-ı hüsnüñe tugrâ mıdur (K.47/7)

Gamzeler midür eyâ Yûsuf-cemâlüm pâsbân
'Âşıkuñ katline yahûd hancer-i garrâ mıdur (K.47/11)

2.13. Manzum Tezkire-i Şuarâ

Arapça "zkr" kökünden türetilmiş bir kelime olan tezkire, "hatırlamaya vesile olan şey" anlamına gelir. Edebiyatta ise, belli bir meslek grubuna dâhil tanınmış kişilerin hayat hikâyelerinden bahseden eserlere verilen isimdir. Bu eserlerden, şairleri konu edinenlere *tezkire-i şuarâ* veya *tezkiretü'ş-şuarâ*; velîleri konu edinenlere ise *tezkiretü'l-evliyâ* adları verilmektedir. Bu eserler, genellikle mensur olmasının yanında, manzum olanları da bulunmaktadır. Süheylî dîvânında, ***"****Bu kasîde-i be-nâm şu'arâ-yı sâhib-kemâlden sâdât-ı Ervâm ü A'câm vasf olınup Gülşen-i Şu'arâ nâmıyla mevsûmdur"* başlıklı kaside 48, başlığından da anlaşılacağı üzere manzum bir şuarâ tezkiresidir.[21] Süheylî'nin kasideleri arasında bizim açımızdan en dikkate değer manzume olan bu kaside, özellikle meşhur Fars şairlerinin tanıtıldığı ve övüldüğü bir kasidedir.

Tutdı nice yıl 'âlemi nazm ile Nizâmî
Söz riştesine düzdi nice gevher-i yek-tâ (K.48/11)

Oldı gül-i ter nazm gülistânına Sa'dî
Hâfız o gülistâna olup bülbül-i gûyâ (K.48/13)

Gül gibi gelüp eyledi bir tarz-ı nev-âyîn
Var mıydı Nevâyî gibi bir hâlık-ı ma'nâ (K.48/14)

Söyünmeye tâ haşre degin deyr-i kühende
Uyardı gelüp Enverî bir şem'-i şeb-ârâ (K.48/15)

2.14. Mersiye

Kelime anlamı, ağlamak, ağıt söylemek olan mersiye, Dîvân edebiyatında, ölen birinin ardından duyulan üzüntüyü dile getirmek, o kişinin iyi taraflarını anlatmak ve ölene karşı şairin ilgisini ifade etmek üzere yazılan lirik şiirlerdir.[22] Süheylî dîvânına bakıldığında, 8'i tarih kıt'ası, ikisi terkîb-i bend olmak üzere on manzumenin mersiye türüyle yazıldığı görülmektedir. Bunlar sırasıyla; *"Sâbıkâ vâlî-i Mısr olan vezîr Mustafâ Paşaya dinmişdür" başlıklı* kıt'a 4; *"Merhûm magfûr sa'îd şehîd pederüm Egri fethinde şehîd oldukda didügümüz târîhdür"* başlıklı kıt'a 8; *"Merhûm Velî Çelebinüñ birâderi Memi Şâh Beg fevtine dinmişdür"* başlıklı kıt'a 11; *"Sultân-ı hûbân ü nev-civân-ı zamân Bagdâdî Mehemmed Şâha didügümüz târîhdür"* başlıklı kıt'a *13*; *"Nûr-ı dîdem cigerüm pâresi duhter-i pâkîze-ahter ma'sûmecige dinmişdür"* başlıklı kıt'a 19; *"Kâtib-zade Zeynî Efendinüñ mahdûmına dinmişdür"* başlıklı kıt'a 21; *"Bir duhter-i pâk-ahter hakkında dinmişdür"* başlıklı kıt'a 29; *"Merhûm Velî Efendinüñ kızcagızı 'Â'işecige dinmişdür"* başlıklı kıt'a 31; *"Menba'-ı ma'ârif-i ilâhî ve mecma'-ı letâyif-i nâ-mütenâhî 'ilm ü fazl ile ser-efrâz-ı*

[21] Bu manzume ilgili ayrı bir incelememiz olmakla birlikte, yakın bir tarihte yayınlanacaktır.
[22] Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yay., Ankara, 1993, s. 13.

'âlem ve kerem ü ahlâk ile mümtâz-ı benî Âdem merhûm Güzelce Rüstem Paşa-zâde Hasîbî Hüseyn Efendi içün didügümüz mersiyedür" terkîb-i bend 1 ve son olarak *"Merhûm Paşa-zâde Hasîbî Hüseyn Efendinüñ mahdûm-ı kerîmü'ş-şânı 'Abdu'r-rahmân Çelebi hacc-ı şerîfe 'azîmet idüp fevti haberi geldükde dinmişdür"* başlıklı terkîb-i tend 2'dir. Bu manzumelerden, Süheylî'nin kendi babasının ölümü üzerine düşürdüğü tarih kıt'ası, kaleme aldığı mersiye türü örnekleri arasında en dikkat çekenidir.

Cân virüp Hakk'a gazâda pederüm oldı şehîd
Menzilin cennet-i câvîd kıla Hayy-i ebed

İrdi ol 'âlem-i 'ukbâya idüp zevk u safâ
Bunda biz yakmadayuz âteş-i hecr ile cesed

Bir zamân cevrümüz ol çekmede biz fârig idük
Şimdi ol fârig ü biz çekmede cevr-i bî-had

İñlemekden nice dil itmesün âh-ı cân-sûz
Aglamakdan nice çeşm eylemesün kesb-i remed

Fevtini gûş idicek didi Süheylî târîh
Hemdem-i cân-ı 'azîzüm pederüm gitdi meded
Sene 1005 hamse ve elf [M. 1596/97]
(Kıt'a. 8)

2.15. Na't

Na't, bir kimsede bulunan şeyleri vasfetmek, onu tavsifte mübâlağa etmek; bir şeyi methederek anlatma, vasıflandırma[23] anlamına gelmektedir. Edebiyat terimi olarak ise *na't*; Hz. peygamberi övmek maksadıyla kaleme alınan manzumelere verilen isimdir. *Na't-ı şerîf* olarak da adlandırılan bu tür, Hz. peygambere karşı duyulan sevgi ve saygı dile getiren; peygamberliği, onun mucizeleri, hicreti, yaşadığı sıkıntıları, şefaati ve miracı, mucizeleri gibi yaşadığı doğaüstü olayları konu edinen metinlerdir.[24]

Na't, edebiyatımızda diğer paygamberler, aşere-i mübeşşere, dört halife, Hz. Hasan ve Hüseyin, Hz. Hamza, Hz. Abbas, Ebu Hanife, İmâm-ı Şâfiî, İmâm-ı Mâlik, İmâm-ı Ahmed, İmâm-ı Buhârî, İmâm Müslim ve Abdülkâdir-i Geylânî gibi din büyükleri için de yazılmış olmakla birlikte, en meşhur ve en yaygın manası, Hz. Peygamber'i öven ve şiirlerdir.[25] Süheylî divânına bkıldığında, iki manzumenin Na't türünde yazıldıkları görülmektedir. Bunlar; ***"****Zâhirü'l-'izzet-i denâ fe-tedellâ ve zâhirü'l-kurbet-i fe-kâne kâbe kavseyni ev ednâ* olan *fihrist-i dîvân-ı serverî ve 'unvân-nâme-i peygamberî sultân-ı Yesrib ü Bathâ hazret-i Muhammed Mustafâ cenâbına 'arz-ı 'ubûdiyet ve senâdur"* başlıklı kaside 3 ve *"Hâkân-ı mürîd-i kâbe kavseyn bürhân-ı cemîl-i her dü-kevneyn muktedâ-yı enbiyâ sultân-ı ebniyâ hazret-i habîb-i Hudâ sallallâhü 'aleyhi ve sellem ravza-i mutahharına 'arz-ı bendegî ve recâdur"* başlıklı kaside 4'tür.

Sensin ol sultân-ı *ev ednâ* şeh-i *sümme denâ*
'Arş ü ferş envâr-ı pâk-i tal'atuñdan muktebes (K.3/4)

[23] Emine Yeniterzi, *Dîvân Şiirinde Na't,* TDV Yay., Ankara, 1993, s. 1.
[24] Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 181.
[25] Emine Yeniterzi, *a.g.e.*, 1-2.

On sekiz biñ ‘âlemi gufrâna mazher kılmaga
Mihr-i evc-i şefkatüñden ‘âleme bir zerre bes (K.3/5)

Muttasıldur ‘an‘aneyle münkatı‘ mürsel kamu
Mesnedüm ‘âlî-hadîs-i ‘ışka pîrümdür Enes (K.3/19)

‘Arsa-i evsâf-ı bî-pâyânuña irmez ‘ukûl
Cümle erbâb-ı beyân medhüñde pâ-der-gil feres(K.3/21)

İy risâlet sadrınuñ sultânı hayrü’l-mürselîn
V’ey kelâmü’llâh-ı nâtık sırr-ı Kur‘ân-ı mübîn (K.4/1)

On sekiz biñ ‘âlemüñ îcâdına devrânına
Hâsıl-ı maksûd-ı ‘âlem sensin iy fahr-ı güzîn (K.4/3)

Enbiyânuñ muktedâsı evliyânuñ rehberi
Tal‘atı nûr-ı mübînüñ rahmeten li’l-‘âlemîn (K.4/4)

2.16. Sefer-nâme/Gazavat-nâme/Ceng-nâme/Zafer-nâme

Arapça’da *sefer* kelimesinin, yolculuk; savaşa gitme; defa, kere, kez anlamları vardır. Edebi terim olarak ise *sefer-nâme*, savaşa hazırlığı, savaş için yola çıkışı ve savaşı anlatan eserlerdir. Gazavat-nâme, ceng-nâme ve zafer-nâme de bu türden eserlerdir. Süheylî dîvânında kaside olarak bu türün tek örneği, **“***Ol sâhib-i seyf ü kalem ve fazîlet ü keremde ‘alem olan mahdûm-ı mükerrem ‘Osmân Paşa-yı celîlü’l-himem hazretleri Celâlî Hasan üstine sefer ü ‘azîmet itdükde dinmişdür”* başlıklı kaside 38’dir. Osman Paşa’nın, Celâlî Hasan üzerine düzenlediği seferi konu alan bu kaside, tasvir ve tahkiye üslubuyla kaleme alınmıştır. Bu kasideden başka, kıt’alar bölümünde kıt’a 7 ve 28 dde sefer-nâme örneği olarak değerlendirilebilir.

Yine devletle gazâ niyetine çekdi çeri
Ola serdârumuzuñ ‘avn-i Hudâ râhberi (K.38/1)

Mîr-i mîrân-ı felek-mertebe ‘Osmân Paşa
Südde-i saltanatuñ server-i ‘âlî-nazeri (K.38/2)

Olalı devlet ile Şâm-ı şerîfe vâlî
Her tarafdan yarışup gelmede nusret haberi (K.38/3)

Gice gündüz dimeyüp kat‘-ı menâzil kıldı
Tayy idüp ‘âlemi mânend-i nesîm-i seherî (K.38/8)

Açılup bayrak-ı berrâk atılup berk-ı burâk
Def‘ ü ref‘ eyledi bir demde nice fitneleri(K.38/9)

2.17. Subh-nâme/Subhiye

Arapça bir kelime olan *subh*, sabah, sabah vakti anlamındadır. *Felek-nâme*’nin bir alt türü olarak nitelendirilebilen *subhiye*, sabah vakti, sabah vaktinin güzelliği, bu vaktin insanda

uyandırdığı türlü duyguları konu edinen manzumelerdir. Süheylî dîvânında bu türün tek örneği, *"Zübde-i e'âlî ve güzîde-i ehâlî ziyâ-bahş-ı zemîn ü zemân revnak-efrûz-ı 'âlemiyân"* başlıklı kaside 17'dir. Tarz olarak sabahın güzellikleri, şairde uyandırdığı türlü hayalleri işlemesi dolayısıyla tasvirlerin bolca kullanıldığı bu kasidenin redifi de *subh*'tur.

Devr-i kamerden olalı rûşen-sitâre subh
Çekdi felekde şâhid-i mihri kenâre subh (K.17/1)

Ser-pençesine aldı güneş zâg-ı zulmeti
Şeh-bâz-ı zer-cenâhını saldı şikâre subh (K.17/2)

Açdı hayâl-bâz-ı şebüñ şâm perdesin
Eşkâl-ı kevni itdi yine âşikâre subh (K.17/3)

Agzında şâh-mühre-i zerrîn mühr ile
Sandûka-i felekde döner şekl-i mâre [subh] (K.17/4)

Hûrşîd-i tâbdâr-ı felek sanma deştde
Berg-i hazân ile döndi hemîn cûybâre subh (K.17/5)

2.18. Sur-nâme/Sûriye

Farsça bir kelime olan *sûr,* düğün, ziyafet ve şenlik anlamlarına gelir. Edebî terim olarak *sur-nâme,* düğün, sünnet törenleri, doğum, şenlik ve ziyafetleri konu alan eserlere verilen addır. Osmanlı sultanlarının kızları, kız kardeşleri ve şehzâdelerinin evlilik törenleri *(sûr-ı arûs, sûr-ı velime, sûr-ı cihâz),* sultan ve şehzâde doğumları (vilâdet-i hümâyun) için düzenlenen donanma, eğlence, şenlik ve ziyafet konuları düz yazı ve şiirle veya manzum-mensur olarak düzenlenmişlerdir.[26] Süheylî dîvânında bu türün tek örneği, *"Sadr-ı a'zam Cerrâh Mehemmed Paşa hazretleri iki oglı Pîr Muhemmed Beg ve 'Osmân Beg ki sultâñ-zâdelerdür anları sünnet eyledükde didigümüz târîhdür"* başlığıyla kıt'a 9'dur. Cerrâh Muhemmed Paşa'nın Pîr Muhemmed ve Osmân adındaki oğullarının sünnet düğünlerini konu alan ve bu merasime tarih düşüren Süheylî, bu manzumede, sur-nâmelerin ortak özelliği olan tasvir ve tahkiye tarzını benimsemiştir.

Fasl-ı gülde sadr-ı sânî kıldı bir sûr-ı 'azîm
Kim cihânı kıldı ol sûr-ı musaffâ pür-sürûr

Ol vezîr-i kâmil ol sadr-ı celîlü'l-i'tibâr
Kim Süleymânlık ider devrinde her bî-kadr mûr

Cânibinden iltifât oldugını bilseydiler
Âsitânından melâ'ik bir dem olmazlardı dûr

Sünnet itdi iki kâmil nutfesin biñ şevk ile
Kim ol iki nutfedür dâ'im viren çeşmine nûr

Sünnet-i pâk-i rasûlü'llâhı icrâ itmede
Hak budur kim olmadı bir böyle sûr-ı bî-kusûr

[26] Metin Akkuş, *a.g.e.,* s. 228.

Birinüñ nâmı Pîrî'dür birisi 'Osmân'dur
İkisin de pîr ide lütf-ı hudâvend-i Gafûr

2.19. Şifâ-nâme/İstişfâ-nâme

Önemli bir kişinin hastalığı münasebetiyle kaleme alınan ve genellikle methiye ve duâ-nâme tarzında ifade edilen manzum edebî metinlerdir. Bu tür metinlerde şairler, hasta olan zâtın bir an evvel sağlığına kavuşması için niyazda bulunduğu görülür. Bu türe Sıhhat-nâme de denebilir.[27] Süheylî dîvânında, *"Mehemmed Paşanuñ hastalıgına dinmişdür"* başlıklı müseddes 5, bu türe örnek teşkil etmektedir. Bu manzumede şairin Muhammed Paşa'nın hastalığını teessürle karşıladığı, böyle bir hastalığı paşaya yakıştırmadığı ve dolayısıyla şifâsı için yaratıcı kudrete niyazda bulunduğu görülmektedir.

Cihân turdukca tur sadr-ı sa'âdetde ser-efrâz ol
Hudâ eksikligüñ göstermesün 'izzetle mümtâz ol
Cenâb-ı pâdişâh-ı 'âleme sıdk ile hem-râz ol
Sa'âdet yâruñ olsun devlet-i sıhhatle dem-sâz ol
Tabîb-i cân u dilsün haste olmak sen ne zahmetdür
Hudâ derdüñ dil-i bîmâre virsün câna minnetdür
(Müseddes 5/2.bend)
Ser-efrâz eylesün nahl-i vücûduñ Hazret-i Bârî
Zamîr-i bî-nazîre olmasun gerd-i keder târı
Rasûli çâr-yârı hurmetine eylesün yarı
Şifâ-yı lütf-ı Hak âsân ide her kâr-ı düşvârı
Tabîb-i cân u dilsin haste olmak sen ne zahmetdür
Hudâ derdüñ dil-i bîmâre virsün câna minnetdür
(Müseddes 5/3.bend)

2.20. Tebrik-nâme/Tehniye

Toplumsal hafızada insanların hoşuna giden bir olay münasebetiyle birisini kutlamak anlamına gelen *tebrîk*, lügatte bir nesnenin artıp çoğalması şeklinde tanımlanmaktadır. Tebrikle eş anlamlı olarak kullanılan *tehniye* vücuda yaramak manasınadır. Edebî bir terim olarak *tebrik-nâme*, akraba, dost, devlet büyükleri, dinî şahsiyetler ve saygın kişilere doğum, sünnet, evlilik, terfi, dinî törenler (bayram, hacdan dönüş, lihye) cülûs, sıhhat bulma, zafer, kudûm (uzak bir yerden teşrif), yeni bir yapı inşa etme, satın alma, var olan bir yapının onarılması, yeni yıl vb. vesilelerle sunulan manzum veya mensur eserdir.[28]

Süheylî dîvânında tebrik-nâme/tehniye türünde iki kaside bulunmaktadır. Bunların ilki, Muhammed Paşa'ya Kahire muhafazası görevi verilmesi dolayısıyla kendini tebrik için yazılan ve ***"****Düstûr-ı sa'âdet-karîn vezîr-i 'izzet-rehîn Mehemmed Paşa hazretlerine eyâlet-i Kâhire muhâfazası 'inâyet olınup geldükde dinmişdür"* başlıklı kaside 27; bir diğeri ise, Osman Paşa'nın Şam valisi olarak atanması dolayısıyla kaleme alınan ***"****Fünûn-ı şecâ'at ü keremde ferîd-i 'âlem ve*

[27] Timuçin Aykanat, "Cevrî Dîvân'ı Örnekçesinde Edebî Türler ve Tarzların Metin Kurulumundaki Rolü", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED),* Erzurum, 2013, S. 50, s.55.
[28] İbrahim Halil Tuğluk, "Dîvân Şiiri'nde Manzum Tebrik-Nâmeler", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 2010, S. 42, s. 42.

sunûf-ı a'tâf ü hüsn-i şiyemde müsellem-i 'âlem olan Hvâce hısmı 'Osmân Paşa ki Tebrîz'de şehîd olmışdur vâlî-i Şâm oldukda dinmişdür" başlıklı kaside 31'dir. Bunların yanı sıra, Can-polat Oğlı Hüseyin Paşa'nın Halep valisi olarak atanmasına ve Okçı-zâde Efendi'nin nişancı olmasına tarih düşürüldüğü kıt'a 2 ve 6 da birer tebrik-nâme/tehniye örnekleridir.

Muhammed Paşa'ya
Re'y-i sencîdesine Nîl-i mekâsıd makrûn
Kalem-i nevkine erkâm-ı 'adâlet me'nûs (K.27/9)

Milket-i Mısr-ı Hudâ aña kalem-rev kılmış
Ser-fürû itse n'ola pâyına ser-cümle rü'ûs (K.27/11)

Osman Paşa'ya
Hayr-makdem iy beşîr-i hoş-dem-i 'Îsî-şiyem
Sen safâ geldüñ sa'âdetlerle iy sadr-ı kirâm (K.31/2)

Sensin ol sadr-ı celîlü'l-i'tibârı 'âlemüñ
Fahr ider zâtuñla dâ'im milk-i Rûm iklîm-i Şâm (K.31/3)

Hamdü li'llâh yine *teşrîf eyledüñ* Şâm'ı gelüp
Gitdi gam geldi ferah 'âlem safâ buldı temâm (K.31/8)

2.21. Tevhid

Tevhid, bir kılma, bir sayma, birliğine inanma veya Allah'tan başka ilah yoktur (lâ-ilâhe illallâh) sözünü tekrar etme anlamına gelmektedir. Tasavvufta tevhid, Allah'ın zatını akıl ve zihinle algılanan her şeyden soyutlamaktır. Edebiyatta *tevhid*, Allah'ın var ve bir olduğu hakkında yazılan metinlere verilen addır.[29] Dîvân şiiri geleneği çerçevesinde yazılan tevhitlerin ortak özelliklerinin belirgin olmasına rağmen şairlerin birikim ve meşreplerine göre bu şiirlerin renklilik ve çeşitlilik gösterdiği söylenebilir.[30] İşte daha önce değindiğimiz münâcaât, niyaz-nâme, duâ-nâme ve meded-nâme gibi tarzlar bu renklilik ve çeşitliliğin yansıması sonucunda ortaya çıkan farklı ifade biçimleri olduğu söylenebilir. Süheylî dîvânında müstakil olarak bu türün tek örneği, *"Ol Rahîm-i bî-zevâl ve e'ta'l-'ilmi ve'l-kemâl ve sâhibü'l-'ilmi ve'l-celâl ve ol Hudâ-yı bî-zevâl olan Hakk sübhânehû ve te'âlâ celle celâlühû ve 'amme nevâlühû ve lâ ilâhe gayruhû hazretlerine münâcât[dur]"* başlıklı 31 beyitlik kaside 1'dir. Bu kasidenin yanı sıra, kaside 2'nin bazı beyitlerinde de tevhid türüne rastlamak mümkündür.

İy ehl-i cürme rahmet ile eyleyen cezâ
Gaffâr-ı lâ-yezâl ü Hudâvend-i zü'l-'atâ (K.1/1)

Sultân-ı bî-vezîr ü Hudâvend-i lâ-nazîr
Dâdâr-ı bende-perver ü Vehhâb-ı reh-nümâ (K.1/2)

Âhir nefesde kılma Süheylîyi nâ-murâd
Kıl meş'al-i hidâyetüñi aña reh-nümâ (K.1/21)

[29] Metin Akkuş, *a.g.e.*, s. 257.
[30] Mustafa İsen, Muhsin Macit, *Türk Edebiyatında Tevhidler*, TDV Yay., Ankara,1992, s.XI.

Hudâ-yı bî-zevâl ol kim vücûd-ı ‘izzeti Bâkî
Kadîm ü ferd-i bî-hem-tâ ‘Alîm ü ‘Âlim ü yek-tâ (K.2/2)

Hudâvend-i zemîn ü âsmân Hallâk-ı ins ü cânn
Kerîm ü Kâdir ü Sübhân-ı bî-mânend ü bî-hem-tâ (K.2/3)

2.22. Velâdet-nâme/Mevlid

Yaygın kullanımıyla *mevlid,* Hz. Peygamber’in doğumunu konu alan ve manzum olarak kaleme alınan eserlere denir. Bu türün Osmânlı şehzâdelerin doğumlarına ilişkin olanları ise *velâdet-nâme* adı altında yazıldıkları görülür. Süheylî dîvânında velâdet-nâme örneği teşkil eden iki manzume bulunmaktadır. Bu manzumelerin ilki, Tevkî‘î Hükmî Efendi’nin yeni doğan oğlu için kaleme alınan *“Târîh-i velâdet-i ferzend-i Hükmî Efendi Et-tevkî‘î”* başlıklı kıt’a 16; bir diğeri ise Paşazâde Hasîbî Efendi’nin oğlu Fazlu’llâh Çelebi’nin doğumuna ilişkin yazılan *“Veliyy-i ni‘am mevlâ-yı muhteşem sâhib-i tab‘-ı lütf u cûd-şiyem Paşa-zâde Hasîbî Efendi Hazretlerinüñ mahdûm-ı mükerremleri Fazlu’llâh Çelebi velâdetine târîhdür”* başlıklı kıt’a 30’dur. Söz konu iki manzume de tarih kıt’asıdır.

Hükmî Efendi’nin oğlu için yazılan velâdet-nâme:
Hükmî Efendi kim ol server-i erbâb-ı dil
Mazher-i lütf eyledi anı Hudâ-yı celîl

Mâye-i cân-ı peder virdi Hudâ bir puser
Budur ümîdüm vire Hak añа ‘ömr-i tavîl

Kıldı beşâret seher hâtif-i gaybî-hıtâb
Didi Süheylî o dem feyz-i Hudâ-yı cemîl
Sene 1009 [M. 1600/01] (Kıt’a. 16)

Paşazâde Hasîbî Efendi’nin oğlu Fazlu’llâh Çelebi için yazılan velâdet-nâme:
Minnet Allâh’a ki Paşa-zâde
Oldılar mazher-i eltâf-ı İlâh

Tâze ferzend ile mesrûr oldı
Dâ’imâ hâfızı olsun Allâh

Gûş idüp didi Süheylî târîh
Hayr-ı evlâd ide anı Mevlâ
Sene 1015 [M. 1606/07] (Kıt’a. 16)

2.23. Vücûd-nâme

Kainatın var olma sebebini, yaratılışındaki hikmetleri, insanın mahiyetini, yaratılma sebebini, yaratılmış olarak rûhî ve bedenî özelliklerini konu alan manzum ve mensur eserlerdir. Bu tür eserler, Kaygusuz Abdal’ın *Vücûd-nâme*[31] adlı eseri gibi müstakil olabildiği gibi, dîvânlarda bağımsız bir manzume veya bir manzumedeki birkaç beyitten de oluşabilmektedir. Süheylî dîvânında, *“Dîbâce-i sahâyif-i kelâm ve fihrist-i safâyih-i peyâm-ı nâm-ı hazret-i melik-i ‘allâm ve*

[31] Kaygusuz Abdal, *Vücûdnâme* (haz. Abdurrahman Güzel, Kaygusuz Abdal’ın Mensûr Eserleri içinde, s. 135-152), Ankara, 1983.

hamd-i zi'l-celâli ve'l-ikrâm olundugıdur" başlıklı 61 beyitlik kaside 2'nin bu türle yazıldığı görülmektedir. İnsanın ve kainatın yaratılışı ile ilgili bir tür olması dolayısıyla kaside, tevhîd türü beyitlerle başlamıştır. Kasidenin devamında ise, insanın ve kainatın yaratılışına geçilmiştir. Söz konusu beyitlerde, Allah'ın yaratma fiilinde ilk önce Hz. Peygamberin nurunun yaratıldığı, bunun ardından kainatın yaratıldığına değinilmekte ve daha sonraki beyitlerde ise bu yaratmanın hikmetleri üzerinde durulmaktadır.

Kemâl-i kudreti var eyledi bir nûrdan cevher
Dahı levh-i vücûda kilk-i kudret kılmadın imlâ (K.2/12)

O nûr-ı pâkden geldi vücûda hâsıl-ı kevneyn
Libâsı hil'at-i yâsîn ü ber-ser efser-i tâhâ (K.2/3)

O mâhuñ feyzi nûrından nümâyân oldı ol gevher
O gevher oldı manzûr-ı cenâb-ı hazret-i a'lâ (K.2/14)

Açıldı perde-i imkân göründi 'âlem-i gaybet
Müşahhas oldı ol nûr ile bu dünyâ vü mâ-fîhâ (K.2/20)

B) Kıt'a ve Musammatlarda Türler ve Tarzlar:

Musammatlarda türler ve tarzları tablo halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

Nazım Şekli	Tarz	Tür	Manzumenin Başlığı
Kıt'â 1	Tarih düşürme	Dâriye	Merhûm 'Abdü'r-rahmân şehr-i Şâm-ı Şerîf kâdîsı iken Nure'ddînü'ş-şehîd merkadin binâ itdügine târîhdür
Kıt'â 2	Tarih düşürme	Tehniye / Tebrik-nâme	Merhûm Cân-pûlâd Oglı Hüseyn Paşa vâlî-i şehr-i Haleb oldukda didügümüz târîhdür
Kıt'â 3	Tarih düşürme	Dâriye	Merhûm sâhibü'l-kerem Kazancı-zâde Çavuşbaşı Ömer Aganuñ sa'âdet-hânelerine dinmişdür
Kıt'â 4	Tarih düşürme	Mersiye	Sâbıkâ vâlî-i Mısr olan vezîr Mustafâ Paşaya dinmişdür
Kıt'â 5	Tarih düşürme	Dâriye	Merhûm pederüm Hemdem Kethudâ Bagdâd'da binâ eyledügi târemenüñ târîhidür
Kıt'â 6	Tarih düşürme	Tehniye / Tebrik-nâme	Okçı-zâde Efendi nişâncı oldukda didügümüz târîhdür
Kıt'â 7	Tarih düşürme	Cenknâme	Sa'âdetlü pâdişâh Üsküdâr'da Kandîlli Bâgçe'de on kalkanı bir darb ile delüp ve ol kalkanı Mısr'a irsâl idüp hâfız-ı Mısr Ahmed Paşa hazretlerinüñ teklîfi ile didügümüz kıt'adur
Kıt'â 8	Tarih düşürme	Mersiye	Merhûm magfûr sa'îd şehîd pederüm Egri fethinde şehîd oldukda didügümüz târîhdür
Kıt'â 9	Tarih düşürme	Surnâme	Sadr-ı a'zam Cerrâh Mehemmed Paşa hazretleri iki oglı Pîr Mehemmed Beg ve 'Osmân Beg ki sultâñ-zâdelerdür anları sünnet eyledükde didigümüz târîhdür
Kıt'â 10	Tarih düşürme	Dâriye	Bulâk'da Kızlar Agası Mustafâ Aganuñ vekâlesine dinmişdür
Kıt'â 11	Tarih düşürme	Mersiye	Merhûm Velî Çelebinüñ birâderi Memi Şâh

			Beg fevtine dinmişdür
Kıt'â 12	Tarih düşürme	Tehniye Terik-nâme	Kansu Paşa hazretlerine vezâret ile eyâlet-i Yemen virildükde dinmişdür
Kıt'â 13	Tarih düşürme	Mersiye	Sultân-ı hûbân ü nev-civân-ı zamân Bagdâdî Mehemmed Şâha didügümüz târîhdür
Kıt'â 14	Tarih düşürme	Dâriye	Şâh-nişîn-i ma'hûd-râ goftîm
Kıt'â 15	Hasb-i Hâl Manzum Mektub	Tezkire-i Şuarâ	Bu mektûb-ı manzûm-ı belâgat-üslûb biñ bir senesinde hıtt-a Bagdâd-ı bihişt-âbâda vardugumuzda şu'arâ-yı fesâhat-şi'ârdan Hâtemî Bege irsâl olunmışdı
Kıt'â 16	Tarih düşürme	Velâdet-nâme	Târîh-i velâdet-i ferzend-i Hükmî Efendi Et-tevkî'î
Kıt'â 17	Tarih düşürme	Kudûmiye	Sa'âdetlü pâdişâhumuzuñ şeh-zâde-i hümâyûnı makdemine târîhdür
Kıt'â 18	Tarih düşürme	Dâriye	Mefharu'l-kuzât 'Abdu'r-rahmân Şâm-ı Şerîf'de termîm ve tecdîd eyledügi câmi'e târîhdür
Kıt'â 19	Tarih düşürme	Mersiye	Nûr-ı dîdem cigerüm pâresi duhter-i pâkîze-ahter ma'sûmecige dinmişdür
Kıt'â 20	Tarih düşürme	Cülûsiye	Merhûm u magfûr Sultâñ Murâd Hazretlerinüñ halef-i emcedi Sultân Mehemmed Hân cülûsına târîhdür
Kıt'â 21	Tarih düşürme	Mersiye	Kâtib-zade Zeynî Efendinüñ mahdûmına dinmişdür
Kıt'â 22	Tarih düşürme	Azliye	Yemişçi Hasan Paşa kâ'im-makâmlıkdan 'azline târîhdür
Kıt'â 23	Tarih düşürme	Dâriye	Şâm-ı cennet-meşâmda Süleymân Çelebi binâ eyledügi bâguñ kasrına didügümüz târîhdür
Kıt'â 24	Tarih düşürme	Otağnâme	Berâ-yı hayme-i pâdişâh-ı cihân
Kıt'â 25	Tarih düşürme	Otağnâme	Hazret-i pâdişâh-ı hûrşîd-penâh içün Mehemmed Paşa-yı sâbık dikdürdügi haymeye târihdür
Kıt'â 26	Tarih düşürme	Dâriye	Vezîr-i mu'azzam Bayram Paşa hazretlerinüñ kasr-ı 'âlîlerine dinmişdür
Kıt'â 27	Tarih düşürme	Dâriye	Kasr-ı Havernak
Kıt'â 28	Tarih düşürme	Cenknâme	Sa'âdetlü pâdişâh Üsküdâr'da Kandîlli Bâgçe'de on kalkanı bir darb ile delüp ve ol kalkanı Mısr'a irsâl idüp hâfız-ı Mısr Ahmed Paşa hazretlerinüñ teklîfi ile didügümüz kıt'adur ki sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlem-penâha yazup irsâl eylediler
Kıt'â 29	Tarih düşürme	Mersiye	Bir duhter-i pâk-ahter hakkında dinmişdür
Kıt'â 30	Tarih düşürme	Velâdet-nâme	Veliyy-i ni'am mevlâ-yı muhteşem sâhib-i tab'-ı lütf u cûd-şiyem Paşa-zâde Hasîbî Efendi Hazretlerinüñ mahdûm-ı mükerremleri Fazlu'llâh Çelebi velâdetine târîhdür
Kıt'â 31	Tarih düşürme	Mersiye	Merhûm Velî Efendinüñ kızcagızı 'Â'işecige dinmişdür
Kıt'â 32	Tarih düşürme	Otağ-nâme	Berâ-yı hayme-i pâdişâh-ı cihân
Kıt'â 33	Tarih düşürme	Kudûmiye Teşrif-nâme	Bu târîh-i latîf merhûm Hüseyn Paşa Haleb'de Nasûh Paşa ile ceng idüp Nasûh Paşa kal'aya muhâsara olup darben kal'adan ihrâc idüp eyâlet Hüseyn Paşa'ya virildükde târîhdür

Kıt'â 34	Tarih düşürme	Mersiye	Merhûm Mollâ Vechî fevtine didügümüz târîhdür
Tahmis 1	Nasihat Şikayetnâme		Gazel-i Makâlî'den tahmîs-i Süheylî
Tahmis 2	Nasihat Şikayetnâme		Bu tahmîs-i dil-pezîr hakîrüñdür gazel Vahyî-zâde Hilmî Efendinüñdür Medîne-i Münevvere'de fevt olmışdur
Müseddes 1	Tazallüm Niyaznâme		Li-müsevvidihi'l-fakîr Mahrûse-i Konya'da âstân-ı Hazret-i Mevlânâ'da dinmişdür.
Müseddes 2	Arz-ı Hâl Şikayetnâme		Bu müseddes Cerrâh Paşa-zâde İbrâhîm Begüñ teklîfi ile dinmişdür
Müseddes 3	Methiye Du'ânâme		Vezîr Mehemmed Paşa âsitâne-i devlete gitdükde didügümüz müseddesdür
Müseddes 4	Nasihat Şikayetnâme		Başlıksız
Müseddes 5	Methiye	Şifânâme	Mehemmed Paşanuñ hastalıgına dinmişdür
Müseddes 6	Hasb-i Hâl Firâknâme		Bir zemân-ı hasretde dinmişdür
Müseddes 7	Hasb-i Hâl Şikayetnâme		Başlıksız
Müseddes 8	Hasb-i Hâl Şikâyetnâme		Mahrûse-i Haleb'de Mîr Vücûdî nâm şahs hakkında dinmişdür Bayrâmîler tekyesinüñ şeyhi nâmına idi Cânpûlâd-zâde mahallesinde ba'zı münâfakası sudûr eyledügi içün dinmişdür
Müseddes 9	Nasihat Şikâyetnâme		Müseddes-i Süheylî-i hakîr
Müseddes 10	Şikâyetnâme		Bu müseddes dinmesine bâ'is Şâmî Leng 'Alî Şâh olmışdur
Müseddes 11	Şikâyetnâme		Li-müsevvidihî el-fakîr Süheylî -i hakîr
Müseddes 12	Methiye Şikâyetnâme		Vezîr Mehemmed Paşa âsitâne-i devlete gitdükde didügümüz müseddesdür
Müseddes 13	Hasb-i Hâl Şikâyetnâme		Celâlî Hasan üzerine serdâr olan Hadım Husrev Paşa hakkında 'adâletlü pâdişâh hazretlerine sunulmışdur
Tesdis 1	Hasb-i Hâl Şikâyetnâme		Matla' Yahyâ Efendinüñ tesdîs hakîrüñdür kibârdan birinüñ teklîfi ile dinildi
Tesdis 2	Hasb-i Hâl Şikâyetnâme		Bu tesdîs-i bî-nazîr hakîrüñdür matla' Cenâbî'nüñdür
Tesdis 3	Arz-ı Hâl Methiye		Bu tesdîsüñ matla'-ı garrâsı Veysî Çelebinüñdür iş'âr olınup âsaf-ı Cem-himem merhûm şehîd sa'îd 'Alî Efendi hısmı 'Osmân Paşa-yı Gâzî hazretine dinmişdür
Tesdis 4	Arz-ı Hâl Methiye		Defterdâr-ı Mısr olan sâhib-kerem Mahmûd Efendiye dinmişdür, matla' Makâlî'nüñdür tesdîs bizüm
Müsemmen 1	Methiye	Kudûmiye	Âsaf-ı sütûde-râ vezîr Mehemmed Paşa hazretlerine eyâlet-i Mısr 'inâyet olunup geldügi gün Mısr ile müstakırr olmalarını ve ref' ü def'-i eşkıyânuñ tebşîrini

			mütezammındur
Temsin 1	Arz-ı Hâl Niyâznâme		Tesmîn-i Süheylî matla‘ sadr-ı a‘zam Hâfız Ahmed Paşanuñdur
Tercî-i Bend 1	Hasb-i Hâl Şikâyetnâme		Başlıksız
Tercî-i Bend 2	Hasb-i Hâl Methiye		Düstûr-ı mükerrem vezîr Mehemmed Paşa huzûrına dinmişdür
Terkîb-i Bend 1	Tahkiye Mersiye		Menba‘-ı ma‘ârif-i ilâhî ve mecma‘-ı letâyif-i nâ-mütenâhî ‘ilm ü fazl ile ser-efrâz-ı ‘âlem ve kerem ü ahlâk ile mümtâz-ı benî Âdem merhûm Güzelce Rüstem Paşa-zâde Hasîbî Hüseyn Efendi içün didügümüz mersiyedür
Terkîb-i Bend 2	Hasb-i Hâl Mersiye		Mersiye-i Dîger Merhûm Paşa-zâde Hasîbî Hüseyn Efendinüñ mahdûm-ı kerîmü’ş-şânı ‘Abdu’r-rahmân Çelebi hacc-ı şerîfe ‘azîmet idüp fevti haberi geldükde dinmişdür

C. Gazellerde kullanılan Farklı Edâlar:

Tabloda aynı edâda yazılmış gazellerin numaraları bir arada verilmiştir.

Âşıkâne Gazel	1,2,3,7,9,10,12,22,28,38,41,44,51,52,55,56,57,58,59,60,61,62,70,74,77, 79,80,84, 87,89,90,92,93,98,104,105,109,114,116,117,132,133,137,142, 148,160, 162,164,166,167,173,175,177,182,186,187,194,199,202,203,204, 205,206,208,209,222,229,232,238,240,242,248,252,255,256,257,263,268, 271,273,274,277,278,280,281,282,283,284,287,289,291,292,294,296,299.
Rindâne Gazel	23,46,47,82,83,91,121,131,141,157,163,171,176,188,216,227,231,233,244,276.
Hakîmâne Gazel	4,6,8,11,13,16,17,18,19,21,27,40,43,49,54,63,64,68,71,72,73,76,78,85,88,94,95,96, 97,101,106,107,110,111,113,118,119,120,122,123,128,134,135,138,140,146, 147,153,154,165,174,180,184,185,189,190,192,195,200,201,207,210,212,215, 230,239,246,247,251,253,264,265,266,269,295,297,298.
Sûfiyâne Gazel	5,14,15,20,24,25,26,29,30,31,32,33,34,35,36,37,39,42,46,48,50,53,65,66,67, 69,75, 81,86,99,100,102,103,108,112,115,124,125,126,127,129,130,136,139, 143,144,145,149,150,152,155,156,158,159,161,168,169,170,172,178,179,181, 183,191,193,196,197,198,211,213,214,217,218,219,220,221,223,224,225,226, 228,234,235,236,237,241,243,245,249,250,254,258,259,260,261,262,267,270, 271,275,279,285,286,288,290,293,300,301.

Sonuç :

Osmanlı Devletinin en ihtişamlı dönemi olan 16. yüzyılın önemli şairlerinden Süheylî’nin *Dîvân*’ında kaleme aldığı manzumelerde başvurduğu türler ve tarzlar üzerinde yapmış olduğumuz bu değerlendirme sonucunu şu şekilde özetleyebiliriz: Süheylî Dîvân’ının edebî türler ve tarzlar açısından oldukça zengin bir dîvân olduğu kanaatine varılmış, özellikle *kavis-nâme, manzum tezkire-i şuarâ ve manzum mektup* gibi dîvânlarda pek rastlanmayan farklı türleri barındırdığı gibi önemli tespitlere gidilmiştir. Bunun yanında metinlerin sunuş biçimini açıklayan 17 tarz ve edâ; Sefer-nâme, Gazavat-nâme, Ceng-nâme ve Zafer-nâme gibi türlerin aynı maddede işlenmesiyle toplamda 27 farklı tür tespit edilmiştir. Dîvânda çok sayıda türün bulunması, hem Süheylî’nin

şahsının hem de aynı dönem diğer dîvân edebiyatı şairlerinin farklı alan ve sahalara yönelimlerini ve geniş edebî zevklerini göstermeleri bakımından önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Bu gibi çalışmaların artması edebî türler ve sınıflandırılması ile ilgili problemi yakın gelecekte çözülmesine dair ümitlerimizi arttırmaktadır.

KAYNAKÇA

AÇA, Mehmet, GÖKALP Haluk, KOCAKAPLAN İsa, *Başlangıcından Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kriter Yay., İstanbul, 2009.

AKKUŞ, Metin, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yay., Erzurum, 2007.

AKKUŞ, Metin. "*Şeyh Galib'in Anlam Dünyası: Hüsnüaşk'ta Edebi Türler ve Tarzlar".* Turkısh Studies, Volume 4 Issue 7 (2009), s. 97-112.

AKSOY, Hasan, "Tarihi Bir Belge ve Türk İslam Edebiyatında Bir Tür Olarak Fetihnâmeler", *İLAM Araştırma Dergisi,* Temmuz-Aralık 1997, C.II, S.2, s.7-19.

AYNUR, Hatice vd, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V, Nesrin İnşası Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, 2010.

CANIM, Rıdvan, *Dîvân Edebiyatında Türler*, Grafiker Yay., Ankara, 2010.

HARMANCI, M. Esat, *Süheylî, Ahmed Bin Hemdem Kethudâ, Dîvân.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, İznik, 2007.

İSEN, Mustafa, *Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye,* Akçağ Yay., Ankara, 1993.

İSEN, Mustafa, Muhsin Macit, *Türk Edebiyatında Tevhidler*, TDV Yay., Ankara, 1992.

KARDAŞ, Sedat, "Cem Sultan'ın Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisinin Edebi Tarzlar Açısından Değerlendirmesi", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1 Winter 2013, p. 1899-1909.

Kaygusuz Abdal, *Vücûdnâme* (haz. Abdurrahman Güzel, Kaygusuz Abdal'ın Mensûr Eserleri içinde, s. 135-152), Ankara, 1983.

LEVEND, Âgâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi,* C.I, TTK Yay., Ankara, 1998.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* C.II, MEB Yay., İstanbul, 1983.

ŞIĞVA, Bülent, "Arayan-Aranan İlişkisi İçinde Bâkî ve Nef'î'nin Azliyeleri", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/2, Winter, 2009, s. 930-942.

AYKANAT, Timuçin, "Cevrî Dîvân'ı Örnekçesinde Edebî Türler ve Tarzların Metin Kurulumundaki Rolü", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED),* Erzurum, 2013, S. 5, s. 47-67.

TUĞLUK, İbrahim Halil, "Dîvân Şiiri'nde Manzum Tebrik-Nâmeler", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 2010, S. 42, s. 41-68.

VURAL, Hanifi, Yaşar Metin Aksoy, *Kemankeş Mustafa Efendi, Kavsnâme*,Taşhan Kitap Yay., Tokat, 2010.

YAKIT, İsmail, Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, Ötüken Yay., İstanbul 2010, s. 66; Rıdvan Canım, "Klasik Türk Edebiyatında Tarih Düşürme Sanatı ve Bir Ebced Ustası: Adanalı Sürûrî", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, C.13, S.2, s.105-120.

YENİTERZİ, Emine, *Dîvân Şiirinde Na't*, TDV Yay., Ankara, 1993.